

De ‘Lazaretos’ van Colombia? Het muntgeld van de leprozenkolonies in Colombia.

Marc C. M. Hendrickx

Herentals, 11 september 2011

Lepra, vroeger melaatsheid genoemd, is een alleen bij de mens bekende infectieziekte, veroorzaakt door de leprabacterie (*Mycobacterium leprae*). Deze werd ontdekt in 1873 door de Noorse arts G. H. A. Hansen, vandaar spreekt men ook vaak over de ziekte van Hansen, en is verwant aan de tuberculosebacterie. Lepra was reeds lang voor onze jaartelling bekend in India. Het oudste tastbare bewijs van lepra werd aangetroffen in enkele Egyptische mummies van zo'n 3500 jaar geleden. Ruim 2000 jaar geleden werd Zuid-Europa besmet en vandaar uit verder gans Europa. De ziekte bereikte er een hoogtepunt in de middeleeuwen en verdween daarna geleidelijk.

In de koloniale periode bereikte de ziekte de kust van het huidige Colombia, letterlijk samen met het zwaard en het kruis van de eerste Spaanse ‘conquistadores’. In 1781 werd, na een periode waarin losse leprozerieën binnen en buiten de stadsmuren gebruikt werden om de zieken te behandelen, overgegaan tot de opening van een eerste afgezonderde leprozenkolonie ‘Caña de Loro’ op het eilandje Tiera Bomba, ongeveer tien kilometer ten noorden van de historische stad Carthagena de las Indias aan de kust van de Atlantische Oceaan. Deze leprozenkolonie heeft bestaan tot 1950, waarna de Colombiaanse luchtmacht het ganse gebied grondig heeft gebombardeerd teneinde alle sporen van lepra uit te wissen. Een operatie die ‘toevallig’ het ontluikende toerisme in de regio enorm goed uitkwam. In 1861 werd in het departement Santander besloten tot de oprichting van een tweede leprozenkolonie ‘Contratación’ en in 1871 werd in het departement Cundinamarca op ongeveer 120 kilometer ten zuidoosten van de hoofdstad Bogotá de derde en tevens grootste en laatste afgezonderde leprozenkolonie ‘Agua de Dios’ ingericht. Wie zelfs alleen maar verdacht was besmet te zijn met lepra werd onverbiddelijk manu militari naar een leprozenkolonie afgevoerd en noch geld of politieke invloed vermochten hier iets tegen te ondernemen. De zieken verbleven er, voor de rest van hun levensdagen, afgesneden van vrienden en verwanten, beroofd van hun grondwettelijk gewaarborgde rechten en vrijheden, als levende doden begraven in een kamp omgeven door prikkelgraad en/of muren en een schutkring met gewapende politie als bewaking. Bij het geringste vermoeden van een mogelijke inbreuk op de uiterst strenge interne reglementen waren buitensporige willekeurige straffen en seksueel misbruik aan de orde van de dag. In 1961, toen door het beschikbaar worden van afdoende medicatie om lepra succesvol te bestrijden overduidelijk geworden was dat een verdere handhaving van dit barbaarse kampstelsel niet meer te verantwoorden was, werd door Wet 48 uit 1961 de verplichte afzondering van leprozen in aparte kolonies afgeschaft en werden de twee nog bestaande kolonies van ‘Contratación’ en ‘Agua de Dios’ opgeheven. Tevens werden de leprozen door deze wet opnieuw als volwaardige burgers beschouwd door hen de grondwettelijk gewaarborgde rechten en vrijheden opnieuw toe te kennen. ‘Agua de Dios’ werd omgevormd tot sanatorium waar leprozen vrijwillig konden verblijven, doch vanaf 1961 gebeurde de verzorging van het steeds dalende aantal leprozen meestal in de vertrouwde omgeving bij hen thuis.

Colombia heeft, net zoals veertien andere landen, waaronder Panama, Brazilië, de Filippijnen, Venezuela, meestal gewezen Spaanse kolonies en gebieden in de tropen waar de ziekte endemisch was, metalen muntgeld uitgegeven dat exclusief bestemd was om enkel en alleen te circuleren binnen de drie voormelde afgezonderde leprozenkolonies. Dit muntgeld kan inderdaad numismatisch beschouwd worden als ‘special purpose money’ en dient onverbiddelijk onderscheiden te worden van hetgeen men als ‘tokens’ zou kunnen beschouwen

aangezien het hier wel degelijk gaat om muntgeld uitgegeven door een erkende overheid. Temeer daar deze operatie juridisch en politiek geruggensteund werd door wetgevende decreten.

Gedurende de 20ste eeuw verrijkte Colombia de numismatiek met vier uitgiftes uitsluitend bestemd voor de drie leprozenkolonies. Vooraf is het misschien nuttig even aan te stippen dat, net zoals wat de overige muntuitgiften van Colombia uit de 20ste eeuw betreft, men reeds een vrij groot aantal varianten van deze munten heeft beschreven en dat, ondanks decennia lang ijverig speurwerk, er nog steeds nieuwe varianten aan het licht blijven komen.

Op het einde van de 19de eeuw verzocht de toenmalige nationale directeur van volksgezondheid de overheid om, naar het voorbeeld van andere landen, over te gaan tot de aanmunting van metalen muntgeld voor gebruik door de leprozen. In het betreffende decreet is er letterlijk sprake van een politionele en hygiënische maatregel om het besmettingsgevaar, veroorzaakt door het gebruik van nationale muntstukken en bankbiljetten binnen de leprozenkolonies, aanzienlijk te verminderen door de invoering van speciaal metaalgeld binnen deze instellingen.

Het is echter wenselijk te vermelden dat op 17 oktober 1899, op de drempel van de 20ste eeuw, de ‘Guerra de Mil Dias’ (Oorlog van Duizend Dagen) was uitgebroken. Het was de zoveelste burgeroorlog in de geschiedenis van Colombia en deze duurde tot 21 november 1902, toen de strijdende partijen het verdrag van Wisconsin ondertekenden. Het land rolde zo de 20ste eeuw binnen met meer dan 200.000 doden en verminkten, het verlies van het departement Panama dat onder druk van de Verenigde Staten van Amerika ‘onafhankelijk’ werd, een totaal ontwrichte economie en dito monetair stelsel door een massale instroom van waardeloos nationaal en departementaal papiergeld en een hollende inflatie.

Door middel van het Decreet nr. 300 van 12 maart 1901 werd, ondanks de vernietigende burgeroorlog die in alle hevigheid in het land woedde, de aanmunting van de eerste uitgifte van muntgeld voor exclusief gebruik in de leprozenkolonies mogelijk gemaakt. Het betrof de uitgifte van vijf verschillende muntstukken met als uitgiftejaar 1901 (2 ½ centavos, 5 centavos, 10 centavos, 20 centavos en 50 centavos) [Tabel 1 en Afbeeldingen 1 tot 5], ter vervanging van het nationaal en departementaal papiergeld en het nationaal muntgeld dat in de leprozenkolonies in omloop was.

Tabel 1 : Uitgifte ‘Lazaretos’ 1901.

Benaming	Gewicht / gr	Diameter / mm	Oplage	Waarde / pesos
2½ centavos	1,3-1,5	14	20.442	511,05
5 centavos	2,4	18	14.740	737,00
10 centavos	3,3	20	10.090	1.009,00
20 centavos	5,0	23	30.330	6.066,00
50 centavos	12,2-12,5	30	25.560	12.780,00
			101.162	21.103,05

Het is opvallend hoe de kleuren van deze bronzen munten, ongeacht hun denominatie, variëren, van goudkleurig tot donkerbruin, wat een indicatie is dat voor hun aanmunting verschillende legeringen werden aangewend. Globaal gesproken kan men stellen dat de vervaardiging van deze stukken (vooral die van 5 en 10 centavos) vrij slordig is uitgevoerd. Nochtans, deze munten dienden wettelijk hetzelfde gewicht en afmetingen te hebben als de gewone circulatiemunten, die uit nikkel (2 ½ en 5 centavos) of uit zilver (10, 20 en 50 centavos) vervaardigd waren. De regering sloot om deze eerste uitgifte aan te munten een contract af met een aantal gespecialiseerde werknemers van het munthuis in Bogotá, dat in die periode gesloten was, en achtereenvolgens dienst deed als kazerne, school en drukkerij. Het muntstukje van 2 ½ centavos 1901 ‘Lazareto’, waarvan tot op heden slechts enkele exemplaren bekend zijn, wordt terecht beschouwd als de

meest zeldzame Colombiaanse munt van de 20ste eeuw. Het muntstuk van 50 centavos 1901 komt soms voor als een stuk dat niet geslagen is maar in een gietvorm gegoten. Het muntstuk van 50 centavos heeft een gladde rand, terwijl de vier overige stukken uit deze reeks een min of meer uitgesproken kartelrand hebben. Hoewel het hier om vervalsingen lijkt te gaan, zijn er verschillende numismaten die volhouden dat deze stukken authentiek zijn. Vanaf het moment dat de ‘Lazaretos’ in de leprozenkolonies opdoken, noemde het publiek ze ‘coscojas’ wat in het Spaans ‘pocas cosas’ en in het Nederlands ‘weinig zaaks’ betekent, hetgeen mijns inziens ontzettend veelzeggend is.

Afb. 1 2½ centavos 1901

Afb. 2

5 centavos 1901

Afb. 3 10 centavos 1901

Afb. 4

20 centavos 1901

Afb. 5 50 centavos 1901

Na afloop van de Guerra de Mil Dias (Oorlog van Duizend Dagen) diende, naast de nationale economie, het monetair stelsel in Colombia terug uit het slop gehaald te worden. Eerst werd door de Wet van 26 oktober 1903 de uitgifte van nationaal en departementaal papiergeld aan banden gelegd en wenste de overheid terug te keren naar een gouden standaardmunt van 1,672 gram met een zuiverheid van negenhonderd duizendsten. Het papiergeld dat reeds in omloop was zou echter noodgedwongen zijn karakter van circulatiebiljetten behouden, maar men kon wel in de toekomst de gewenste geldige munteenheid contractueel vastleggen, goud of papier.

Toen dit echter een maat voor niets bleek te zijn, besloot de regering dat 100 pesos bestaand papiergeld voortaan nog de waarde van 1 peso in de nieuwe biljetten zou hebben die de regering in het Verenigd Koninkrijk zou laten drukken.

De nieuwe biljetten van 1,2 en 5 pesos die in het Verenigd Koninkrijk gedrukt werden, versleten op veel kortere tijd dan diegene van een hogere denominatie en om de oplevende economie niet te stremmen dienden met de regelmaat van de klok nieuwe edities van voormelde biljetten bijbesteld te worden. Op 18 oktober 1906 werd een decreet gepubliceerd waarvan artikel 6 stelde dat alle circulatiemunten die een denominatie uitgedrukt in centavos droegen, vanaf 1 februari 1907 ongeldig werden verklaard en dit zonder mogelijkheid tot inwisseling. Dit gold dus mutatis mutandis ook voor de 'Lazaretos' geslagen in 1901, hetgeen hun relatieve zeldzaamheid verklaart. Het Ministerie van Economische zaken ging er dus, om kosten te besparen, toe over circulatiemunten voor het algemeen publiek uit te geven met de denominaties van 1,2 en 5 pesos voor een totale waarde die overeenkwam met de totale waarde van de biljetten van 1,2 en 5 pesos die de regering in het Verenigd Koninkrijk had laten drukken en deze biljetten op die manier door kopernikkel munten te vervangen. De door voormelde ongeldig verklaring verkregen enorme massa metaal werd vervolgens aangewend om de munten van 1, 2 en 5 pesos te slaan met na hun denominatie de specificatie P.M. (PAPEL MONEDA), wat papieren munt betekent.

Krachtens het Decreet van 30 november 1907, conform artikel 7 van Wet 8 van 30 april 1907 werd beslist om over te gaan tot een tweede uitgifte van munten bestemd voor gebruik in de drie leprozenkolonies. Er werd gestipuleerd dat deze munten in omloop gebracht dienden te worden ter vervanging van de nationale en departementale bankbiljetten in handen van de leprozen als gevolg van de monetaire chaos tijdens en kort na de burgeroorlog. Hierbij werd benadrukt dat het ten strengste verboden was dat het metaalgeld bestemd voor de leprozenkolonies, buiten deze kolonies zou circuleren en dat als gevolg hiervan de autoriteiten verplicht waren dit soort van munten in beslag te nemen wanneer zij in het bezit waren van particulieren buiten voormelde instellingen. Tevens dienden alle nationale en departementale biljetten, afkomstig van de leprozenkolonies aan het Ministerie van Economische Zaken te worden overgedragen om verbrand te worden en als zodanig vervangen te worden door nieuwe biljetten zoals bepaald door het Decreet 1263 van 8 oktober 1906. Voormelde operatie diende zo snel mogelijk te worden afgerond 'teneinde er voor te zorgen dat de belangen van de personen die in de leprozenkolonies verblijven geen nadeel zouden ondervinden'. Deze munten werden geslagen in het munthuis van Bogota en waren het werk van de graveur Roberto Hinestrosa (initialen op muntstukken of 'tokens' R. H. of H.), een man die naast ontwerpen van munten tevens ontwerpen van enkele Colombiaanse 'tokens' op zijn actief heeft.

Deze tweede uitgifte bestemd voor circulatie in de drie leprozenkolonies bestond uit drie verschillende muntstukken met uitgiftejaar 1907. De stukken (1 peso P.M., 5 pesos P.M. en 10 pesos P.M.) [Tabel 2 en Afbeeldingen 6 tot 8] zijn vervaardigd uit een kopernikkel legering van 25% nikkel en 75% koper. Behalve het stuk van 10 pesos P.M., dat een gladde rand heeft, zijn de andere twee voorzien van een kartelrand.

Afb. 6 1 peso P.M. 1907

Afb. 7

5 pesos P.M. 1907

Afb. 8 10 pesos P.M. 1907

Tabel 2 : Uitgifte 'Lazaretos' 1907.

Benaming	Gewicht / gr	Diameter / mm	Oplage	Waarde / pesos
1 peso P.M.	2,45-2,65	18	792.000	7.920,00
5 pesos P.M.	4,75	23	158.800	7.940,00
10 pesos P.M.	9,5	28	129.000	12.900,00
			1 .069.800	28.760,00

Vanaf december 1916, na de zoveelste munthervorming, werden de munten van 1, 2, 5 en 10 peso(s) met P.M. na hun denominatie, zowel de 'Lazaretos' als de gewone circulatiemunten, gelijkgesteld met munten van respectievelijk 1, 2, 5 en 10 centavo(s).

Decreet nr. 2909 uit 1918 (1, 2 en 5 centavos, aangemunt in 1921) en Decreet nr. 68 uit 1919 (10 centavos, aangemunt in 1921) maakten de weg vrij voor een derde uitgifte van munten uitsluitend bestemd voor de drie leprozenkolonies. Deze stukken zouden aangemunt worden volgens dezelfde legering als vorige uitgifte (25% nikkel en 75% koper). Echter, in geen enkele wettekst uit die periode is er sprake van een specifiek stuk van 50 centavos en nochtans werd dit stuk wel degelijk in 1921 aangemunt [Tabel 3 en Afbeeldingen 9 tot 13]. Hoewel deze reeks munten hetzelfde gewicht en dezelfde afmetingen diende te hebben dan de overeenstemmende normale circulatiemunten uit die periode, is dit duidelijk niet het geval met de diameter en het gewicht van de 10 centavos 'Lazareto' die aanzienlijk groter zijn dan bij de corresponderende zilveren circulatiemunt. Ook de 50 centavos 'Lazareto' heeft een veel te laag gewicht in vergelijking met de corresponderende zilveren munt. Deze reeks van vijf munten, allen met gladde rand, werd ook geslagen in het munthuis van Bogotá en was weerom het werk van de graveur Roberto Hinestrosa.

Afb. 9 1 centavo 1921

Afb. 10 2 centavos 1921

Afb. 11

5 centavos 1921

Afb. 12

10 centavos 1921

Afb. 13

50 centavos 1921

Tabel 3 : Uitgifte 'Lazaretos' 1921.

Benaming	Gewicht / gr	Diameter / mm	Oplage	Waarde / pesos
1 centavo	2,0	17	300.000	3.000,00
2 centavos	3,0	19	350.000	7.000,00
5 centavos	4,0	21	200.000	10.000,00
10 centavos	5,1	23	200.000	20.000,00
50 centavos	9,8	30	120.000	60.000,00
			1.170.000	100.000,00

De vierde en laatste uitgifte van muntgeld bestemd voor de leprozenkolonies werd mogelijk gemaakt door Decreet nr. 2007 van 22 oktober 1928. Hierdoor werden door het munthuis van Bogotá 50.000 muntstukken, met kartelrand, voorzien van de denominatie van 50 centavos met uitgiftejaar 1928 uit brons vervaardigd [Afbbeelding 14]. Verder hadden deze munten dezelfde karakteristieken als de muntstukken van 50 centavos uit 1921 bestemd voor de drie leprozenkolonies. Door deze laatste uitgifte werd additioneel voor 25.000 pesos vers circulatiegeld over de drie leprozenkolonies verdeeld. Er zijn van deze versie uit 1928 ook enkele exemplaren uit zuiver koper vervaardigd, die trouwens terug te vinden zijn in het numismatisch museum van het munthuis in Bogotá.

Afb. 14

50 centavos 1928

Toen in 1961 de leprozenkolonies werden opgeheven en wetenschappelijk was vastgesteld dat deze ‘Lazaretos’ geen enkel gevaar voor de volksgezondheid inhielden, konden ze bij de bank worden omgeruild tegen de toenmalig gangbare circulatiemunten en biljetten.

Bibliografie.

BARIGA VILLALBA, A., B., *HISTORIA DE LA CASA DE MONEDA*, Tomo III, Publicaciones Banco de la Republica, Bogotá , 1969, 572 p.

GUTTIERREZ PINILLA, M., J. en GUEVARA VIVAS, P., A, *MONEDA Y BANCA EN SANTANDER*, Bucaramanga, Asociación Bancaria de Colombia, Comite regional Bucaramanga, 1990, 417 p.

LEIKER, D., L.,”Lepra” in *GROTE WINKLER PRINS Encyclopedie in twintig delen*, deel 11, Elsevier, Amsterdam-Brussel , 1974, p. 763-764.

RESTREPO, J., E. en RODRIGUEZ, G., *COLOMBIA, MONEDAS DE CINCUENTA CENTAVOS, SIGLO XX, 1901-1978, TIPOS, FECHAS Y VARIEDADES*, Medellín, 1978, 40 p.

RESTREPO, J., E., *MONEDAS DE COLOMBIA 1886-1986*, Medellín, 1986, 127 p.

RESTREPO, J., E., *MONEDAS DE COLOMBIA 1616-2006*, Medellín, 2006, 299 p.

TEMPRANO, L., *Monedas de Colombia 1810-1992, Historia y Legislación 1810-1934*, Bogotá, 1993, 200 p.

YEPES PÉREZ, A.,” Monedas para Leprosos en Colombia. Variedades de las piezas de Lazareto de 1901”, *Notas Numismáticas (nr.135)*, Tomo V nr. 6, Medellín, Febrero 2010, p. 10-15.

YEPES PÉREZ, A., *LEPRA y COLECCIONISMO en COLOMBIA*, Medellín, 2011, 154 p.

YEPES PÉREZ, A., “Monedas para Leprosos en Colombia (Segunda Parte). Variedades en las series de 1907, 1921 y 1928” , *Notas Numismáticas (nr.144)*, Tomo V nr. 15 , Medellín, Abril 2011, p. 9-15.

P.S.: 1) Alle munten, afgebeeld in voorgaande tekst, worden tentoongesteld, behalve de stukken afgebeeld onder de afbeeldingen 1,7 en 8. De foto onder Afb. 1 is ontleend aan YEPES PÉREZ, A.,” Monedas para Leprosos en Colombia. Variedades de las piezas de Lazareto de 1901”, *Notas Numismáticas (nr.135)*, Tomo V nr. 6, Medellín, Febrero 2010, p. 11 en de foto’s onder Afb. 7 en Afb. 8 zijn op hun beurt ontleend aan BARIGA VILLALBA, A., B., *HISTORIA DE LA CASA DE MONEDA*, Tomo III, Publicaciones Banco de la Republica, Bogotá , 1969, p. 213.

2) In bijlage, een kaart van Colombia met de ligging van de drie leprozenkolonies.

COLOMBIA

(Perry-Castañeda Library - Map Collection)

De ligging van de drie leprozenkolonies: **Caña de Loro** - **Contratación** - **Agua de Dios**

Base 802670A1 (R00820) 6-01